

connexions

L'erosió de la confiança en la democràcia

vista prèvia >

En els darrers anys, la demoscòpia ha anat confirmant la impressió, cada cop més estesa, d'una creixent erosió de la confiança ciutadana en els sistemes democràtics. Les raons d'aquesta erosió són diverses, però una ullada a les dades ens mostra que la corrupció, el creixement de la desigualtat i una despesa social insuficient estan entre els factors que de forma més clara debiliten, entre la ciutadania, la idea que la democràcia és «el menys dolent dels sistemes».

Toni Rodon

Doctor Europeu en Ciències Polítiques i investigador postdoctoral a la London School of Economics

a.rodon-casarramona@lse.ac.uk

Una paradoxa democràtica

Si agaféssim a l'atzar un ciutadà o ciutadana de qualsevol país democràtic, el més probable és que aquesta persona visqui en un país amb un nivell democràtic molt més elevat que fa una dècada. Com més viatgem al passat i comparem els sistemes democràtics actuals amb com eren abans, més fàcil és ser conscients dels grans avenços democràtics formals que la majoria de sistemes han experimentat. Hi ha hagut, sens dubte, reculades rellevants i els avenços no són allò que molts esperaven. Però, de mitjana, les mesures implementades han aprofundit en la dimensió liberal i republicana de la democràcia. Dit d'una altra manera, els mecanismes de competició política han crescut i la ciutadania té més capacitat de participació, de control, d'informació o de pressió.

No obstant això, l'optimisme respecte la democràcia és lluny de ser una realitat plena. En els últims anys, fruit de la crisi econòmica i financera del 2008, ho hem observat en la majoria de països: protestes ciutadanes, canvis en els sistemes de partits d'un dia a l'altre, emergència

de partits antisistema i extremistes i revoltes ciutadanes han omplert les places i els carrers d'arreu del món. La demoscòpia ha començat a mostrar una erosió important de la idea que la democràcia és el «menys dolent» dels sistemes.¹

Aquesta és la gran paradoxa dels sistemes democràtics actuals. En termes generals, els mecanismes d'inclusió i pluralitat democràtica són, avui en dia, més grans que mai. La ciutadania pot participar en suposats participatius, pot reclamar informació a l'administració de forma relativament senzilla i, en alguns contextos, pot votar en referèndums fins i tot sobre qüestions purament tècniques. Però, precisament quan molts creien que aquests passos ja serien suficients, la sotragada de la crisi econòmica ha situat als sistemes en un cruel mirall. Tenim

---

1 L'Estat espanyol, com la resta d'Europa, compta amb un percentatge de gent elevat que creu que el sistema democràtic és preferible a qualsevol alternativa —veure MONTERO, GUNTHER i TORCAL, «Actitudes hacia la democracia en España: legitimidad, descontento y desafección». Malgrat això, la intensitat de la recessió dels últims anys ha fet que, fins i tot, aquesta «reserva» de legitimitat estigui retrocedint arreu d'Europa —veure ARMINGEON i GUTHNAM, «Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007–2011».

probablement les millors democràcies de la història i, al mateix temps, també tenim un dels nivells més alts de desconfiança política des de la Segona Guerra Mundial.

Què ens ha portat fins aquí? En les línies que venen analitzaré de quina manera la confiança en la democràcia ha disminuït i quins factors poden explicar-nos que en alguns països la confiança política sigui més elevada que en uns altres. De forma prèvia, però, és convenient desenvolupar per què la literatura especialitzada ha assenyalat la confiança en la democràcia com un dels pilars fonamentals per fer girar l'engranatge del sistema correctament.

Confiar o no confiar. Quina és la qüestió?

Segons la major part dels analistes, la confiança política constitueix un element cabdal per al funcionament de les democràcies modernes.² La confiança vers els partits, les institucions, o vers el sistema s'erigeix com

---

2 És bo recomanar aquí ZMERLI i VAN DER BEER, *Handbook of Political Trust*.

En els últims anys, fruit de la crisi econòmica i financera del 2008, la demoscòpia ha començat a mostrar una erosió important de la idea que la democràcia és el «menys dolent» dels sistemes

una peça important del paraigües conceptual que es coneix com a capital social. Si la ciutadania confia en el sistema, els governs tindran més facilitats d'aplicar mesures concretes, des d'impositives a coercitives.

Fa anys que la confiança democràtica constitueix una peça fonamental en els estudis acadèmics. L'interès per la qüestió, però, va reviscolar arrel del treball de Robert Putnam (1941) i del seu famós llibre sobre la democràcia a Itàlia.³ Com és ben conegut, Putnam va estudiar les diferències entre la pròspera Itàlia del nord i les pobres regions italianes del sud i va intentar entendre els motius d'aquesta variació. Com podia ser que dos territoris semblants geogràficament fossin tan diferents a nivell econòmic? La conclusió a la qual va arribar és que el principal mecanisme causal era el major capital social que el nord tenia respecte el sud. El treball de Putnam va, fins i tot, inaugurar una certa escola d'obres centrades en analitzar l'efecte positiu que les relacions entre la ciutadania o el poder de la societat civil, l'anomenada confiança horitzontal, tenen

sobre la prosperitat econòmica. Tot i la importància d'aquesta dimensió, sabem moltes menys coses sobre l'impacte de la confiança vertical —de la ciutadania respecte el poder— i sobre per què en alguns llocs és més alta o més baixa. L'evidència empírica ens mostra que hi ha països amb una elevada confiança horitzontal —entre ciutadans i ciutadanes—, però en canvi amb una baixa confiança vertical, o viceversa. Ambdues dimensions no necessàriament van lligades de la mà.

Aquest buit acadèmic és força sorprenent tenint en compte que la pròpia idea de representació política pivota sobre la idea de la confiança. Dit d'una altra manera, en el model de democràcies liberal-socials actuals totes les decisions no poden ser decidides per tothom ni a tot arreu. Això comporta que la ciutadania «confii» que el representant actuarà seguint les preferències del representat o que permetrà l'alternança política quan sigui derrotat a les urnes.⁴

En la versió minimalista⁵ de la democràcia, aquesta confiança és la que, precisament, genera l'alternança política i provoca, a llarg termini, la millora de la qualitat democràtica. La lògica funciona de la manera següent. En un entorn en què diferents partits competeixen per aplicar la seva proposta política, la ciutadania atorga confiança a un d'ells, que actua com el representant polític legítim. Si el representant governa seguint la seva proposta, la ciutadania li renova la confiança. Si, en canvi, es desvia, la ciutadania el castiga. O el que és el mateix: li revoca la confiança. A llarg termini, per tant, els representants polítics tenen incentius per no trencar aquesta confiança, la qual cosa, teòricament, desemboca en un entorn d'alta confiança política i democràtica. Sens dubte es tracta d'un efecte «mecànic» que no funciona immediata-

5 La versió minimalista de la democràcia fa referència als mecanismes institucionals, formals i informals, que permeten la competitivitat política i l'alternança. Mentre la versió maximalista considera que un país és una democràcia quan compleix múltiples requisits —institucions, estat del benestar, satisfacció...—, la versió minimalista defineix un sistema democràtic utilitzant el menor número d'indicadors possible. Per exemple, segons Joseph Schumpeter, democràcia és aquell sistema en què els governants s'escullen per via d'eleccions competitives. SCHUMPETER, *Capitalism, Socialism, and Democracy*

3 PUTNAM, *Making democracy work*.

4 PRZEWORSKI, «Minimalist Conception of Democracy: A Defense».

Els darrers anys semblen desmentir l'optimisme de molts acadèmics, pels quals la confiança en la democràcia reforçava aquesta i, al seu torn, la democràcia permetia generar confiança a llarg termini

ment, però que genera un equilibri a llarg termini: els actors polítics es veuen obligats a no traïr la confiança dels que representen, la qual cosa genera una ciutadania que confia en l'entorn polític. La confiança de la ciutadania vers els polítics, al seu torn, generarà un procés endogen basat en una major participació ciutadania i control del sistema. Amb tot, l'optimisme democràtic dels anys posteriors a la Segona Guerra Mundial es basava essencialment en aquesta lògica, la qual, tard o d'hora, havia d'arribar.

A la llum del que hem vist, en especial en els darrers anys, és evident que aquesta predicció optimista no s'ha complert. La confiança, peça fonamental d'aquest engranatge virtuós, no ha arribat a tot arreu a quotes elevades i, en alguns casos, fins i tot ha disminuït. Això no només es deu a una sobreactuació optimista dels seus predicadors, sinó a unes prediccions amb uns supòsits amb un grau d'error elevat.

Què ha fallat a l'hora d'interpretar la relació de confiança entre la democràcia i la ciutadania? O, dit d'una manera més genèrica, per què, mal-

grat que les democràcies estan més avançades que mai, hi ha encara importants friccions de confiança entre la ciutadania i els seus representants? Malgrat que diversos factors poden emergir com a «culpables», al meu entendre n'hi ha dos especialment importants.

En primer lloc, bona part de la literatura especialitzada i, per tant, del clima d'opinió generat al voltant de la democràcia, atorga una fe excessiva al retiment de comptes. Els entorns polítics són complexos fins i tot per a l'«elit ciutadana», el grup de ciutadans i ciutadanes més preparat per seguir els quefers polítics amb regularitat. De mitjana, la ciutadania té problemes cognitius per entendre múltiples qüestions que succeeixen en l'esfera política, com el tipus de polítiques que es fan o les diferents propostes de cada partit. En aquest sentit, segons recorden els politòlegs Christopher Achen (1946) i Larry Bartels (1956) en un llibre recent,⁶ si volem entendre l'erosió de la confiança democràtica és necessari allunyar-nos de la idea

---

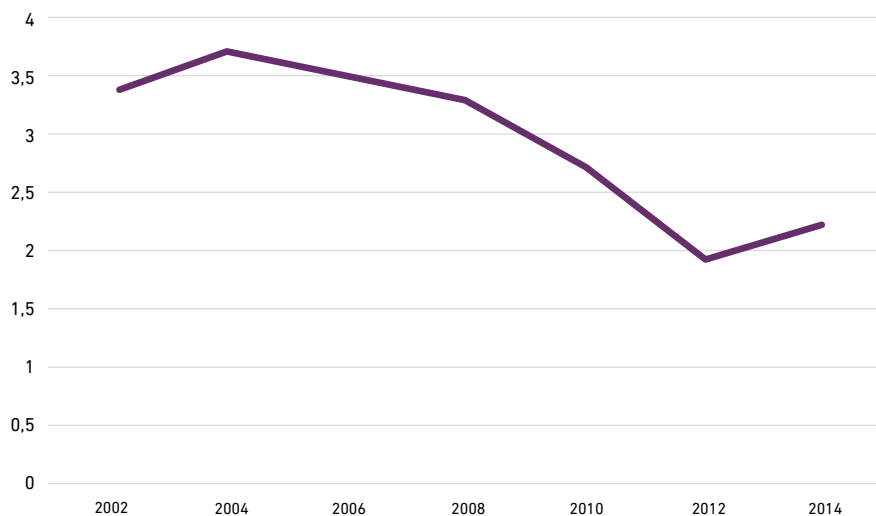
⁶ ACHEN i BARTELS, *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*.

que la ciutadania castiga o premia els polítics en base a fets objectius i començar a pensar de quina manera és possible assolir aquest estadi o, simplement, intentar pensar la democràcia d'una altra forma. Achen i Bartels, fermes defensors de la idea del retiment de comptes fa uns anys, han sacsejat la comunitat acadèmica amb una pregunta tan contundent com de lògica òbvia: si el fet que l'economia vagi bé o malament no té efecte en la manera com vota la ciutadania, com hem d'esperar que d'altres factors, a priori menys importants, tinguin efecte? Si ens allunyem de l'àmbit de l'economia i entrem en un aspecte amb clares connotacions negatives pel bé comú com la corrupció, múltiples estudis també confirmen aquesta manca de retiment de comptes i mostren que la ciutadania no sempre castiga els polítics corruptes. Cal dir que aquesta manca de retiment no només es deu a la incapacitat de la ciutadania de castigar o premiar quan toca, sinó també a la capacitat de les elits polítiques d'establir mecanismes institucionals per prevenir-lo —per exemple, dissenyant sistemes electorals que ho impedeixen. Amb tot, si la ciutadania no castiga ni premia

Tot sovint, les expectatives sobre el que pot aconseguir el sistema democràtic són exagerades: Els grans problemes del nostre temps no tenen una solució immediata

Gràfic 1

Confiança en els partits polítics a l'Estat espanyol, 2002-2014 (0-10)

Font: European Social Survey ERIC, Enquesta Social Europea; Ronda 1-Ronda 7.

als representants, el procés cíclic de qualitat democràtica i confiança queda fortament tocat.

El segon punt que no ha funcionat és la predicció que la ciutadania no actuaria mai en contra dels seus propis interessos. En el fons, la democràcia s'ha erigit com un sistema que permet a una gran majoria de persones no haver-se de preocu-

par pels afers públics, havent-se d'implicar només a través del vot cada cert temps. Això, al seu torn, ha provocat que les expectatives respecte allò que pot fer el sistema siguin, tot sovint, exagerades. Els grans problemes del nostre temps —la desigualtat, la crisi econòmica, l'adaptació a les noves tecnologies, el medi ambient, el terrorisme...— no tenen una solució immediata. De fet,

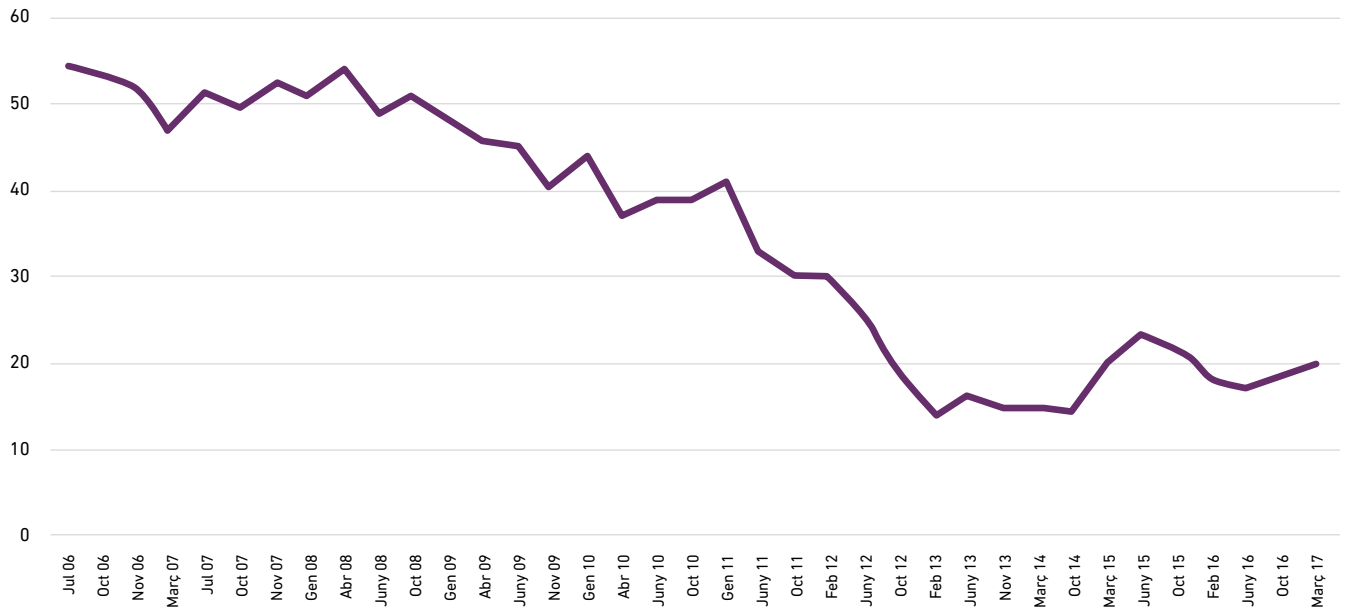
encara que la tinguessin, els camins per arribar-hi, per dir-ho en termes d'Isaiah Berlin (1909-1997), estan basats en un pluralisme de valors agonístic, és a dir, en ideologies diverses, totes elles legítimes, però que ofereixen propostes diferents, sovint contraposades. Per dir-ho en termes pràctics: en els sistemes democràtics, els partidaris del partit perdedor difícilment avaluaran de forma positiva les propostes dels seus rivals polítics. La confiança respecte el partit rival sempre serà més baixa i, si el partit rival governa durant un temps llarg, la confiança en pot sortir fortament perjudicada.⁷ No només això, sinó que, tot sovint, el votant acaba optant per opcions que, «objectivament», van en contra dels seus propis interessos —obrers votant partits conservadors, minories ètniques votant partits xenòfobs, dones optant per candidats masculistes, etcètera.

⁷ Un estudi encapçalat per Robert Thomson ha corroborat, després d'estudiar 20.000 promeses electorals en 57 campanyes de dotze països, que la pròpia idea que els partits compleixen el programa electoral no és del tot acurada. En la majoria dels casos, el grau de compliment de les promeses és força elevat —veure THOMSON (et al.), «The Fulfillment of Parties' Election Pledges: A Comparative Study on the Impact of Power Sharing».

En els sistemes democràtics, els partidaris del partit perdedor difícilment avaluaran de forma positiva les propostes dels seus rivals polítics

Gràfic 2

Evolució de la satisfacció en el funcionament de la democràcia a Catalunya, 2006-2017 (%)

Font: Centre d'Estudis d'Opinió, Baròmetres d'Opinió Pública

Amb tot, malgrat aquests problemes fonamentals, no convé caure en un pessimisme determinista. La confiança en la democràcia no és igual d'alta o de baixa a tot arreu. Malgrat els dos punts anteriors, que afecten en graus diferents les democràcies d'arreu del planeta, hi ha certs sistemes en els quals es registra

una confiança elevada i d'altres on la confiança és més aviat baixa. Què en podem aprendre de l'observació d'aquestes dues realitats oposades? Això és el que precisament exploraré a continuació, amb una breu incursió a l'evolució en la confiança democràtica a casa nostra.

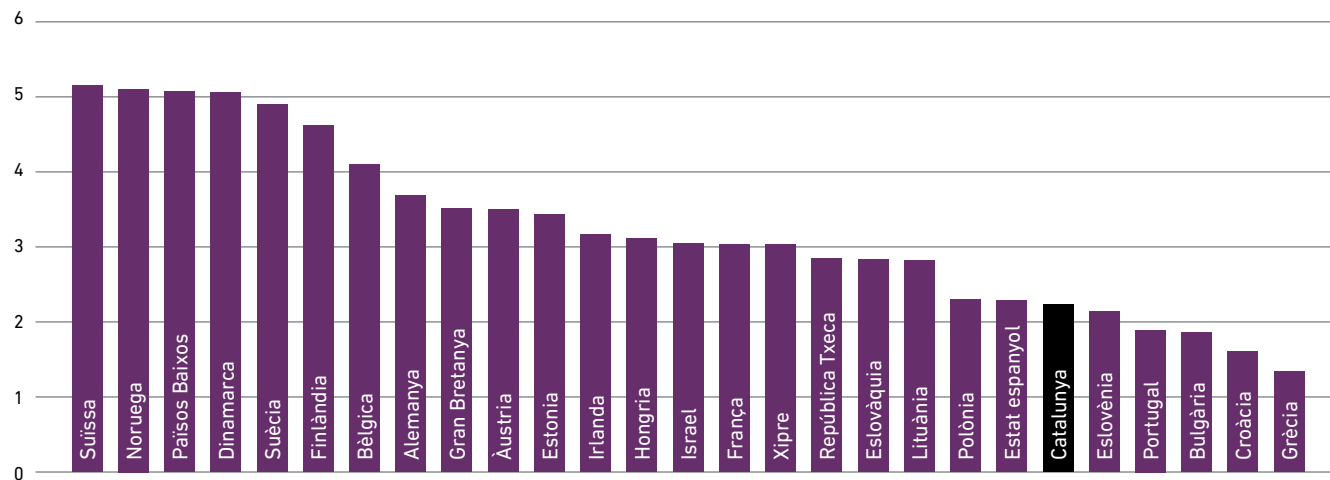
La confiança en el sistema va de caiguda...

Si fem un cop d'ull a l'evidència emprica, les dades ens confirmen quelcom que ja podíem intuir: en els últims anys s'ha produït un retrocés important en la confiança respecte el sistema polític. Es poden utilitzar

L'evidència empírica confirma quelcom que ja podíem intuir: en els últims anys s'ha produït un retrocés important en la confiança respecte el sistema polític

Gràfic 3

Confiança en els polítics, 2010-2014 (mitjana)

Font: European Social Survey ERIC, Enquesta Social Europea; Ronda 5-Ronda 7.

múltiples indicadors, però la majoria apunten a la mateixa direcció. Per exemple, el gràfic 1 mostra l'evolució mitjana de la confiança en els partits polítics a l'Estat espanyol entre el 2002 i el 2014. Les dades provenen de l'Enquesta Social Europa i la pregunta, per tots els anys, ha estat la següent: «En una escala del 0 al 10, quin grau de confiança et mereixen les institucions següents?». La primera dada, del 2002, indica que, quan la situació econòmica era més positiva,

la confiança amb la política ja era especialment baixa: la mitjana de confiança no arribava al 3,5. Tot i aquest baix punt de partida, la confiança en els partits polítics va caure de forma important a partir del 2008, coincidint amb la crisi econòmica i financera. El 2014 la confiança mitjana respecte els partits era de poc més d'un 2.

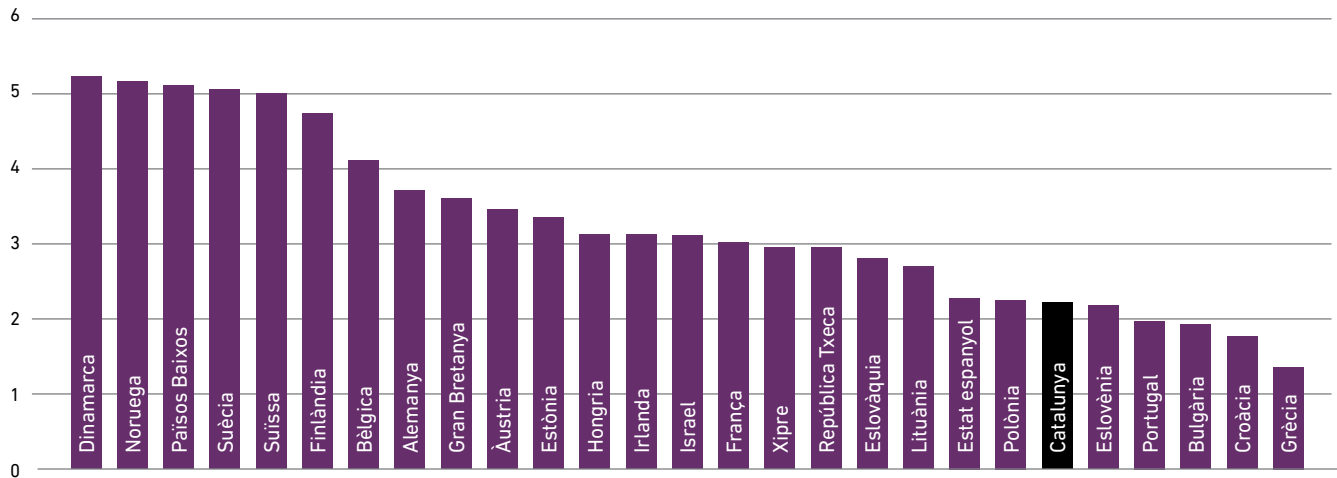
Si ampliem el focus en el cas català, la tendència és similar. En aquest cas, els Baròmetres d'Opinió Pública

del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) ens permeten tenir una panoràmica més general, tot i que la pregunta és lleugerament diferent. Aquesta interpel·lava els enquestats sobre «la satisfacció amb el funcionament de la democràcia a Catalunya». El gràfic 2 il·lustra el percentatge de persones que estan «molt satisfets» o «bastant satisfets». El juliol del 2006, primera xifra de la sèrie, més de la meitat de la ciutadania —vora el 55%— estava molt o bastant satisfe-

La satisfacció amb el funcionament de les institucions pot seguir paràmetres diferents a la confiança amb el sistema, però es tracta, certament, de dues dimensions fortament vinculades

Gràfic 4

Confiança en els partits polítics, 2010 (mitjana)

Font: European Social Survey ERIC, Enquesta Social Europea; Ronda 5-Ronda 7.

ta amb el funcionament del sistema. La confiança va començar a caure a finals del 2008 i, tot i recuperar-se lleugerament, les xifres més recents mostren que poc més del 20% de ciutadans estan satisfets amb el funcionament de la democràcia. És cert que la satisfacció amb el funcionament de les institucions pot seguir paràmetres diferents a la confiança amb el sistema, però es tracta, certament, de dues dimensions fortament vinculades.

...però no tothom desconfia de la mateixa manera

La baixa confiança en la democràcia que registra Catalunya no significa, però, que sigui la més baixa d'Europa o que tots els països es trobin en una situació similar. De fet, un cop d'ull a les dades ens revela l'existència de diferents blocs de països amb patrons diferenciats. El gràfic 3, utilitzant també dades de l'Enquesta Social Europea, il·lustra la

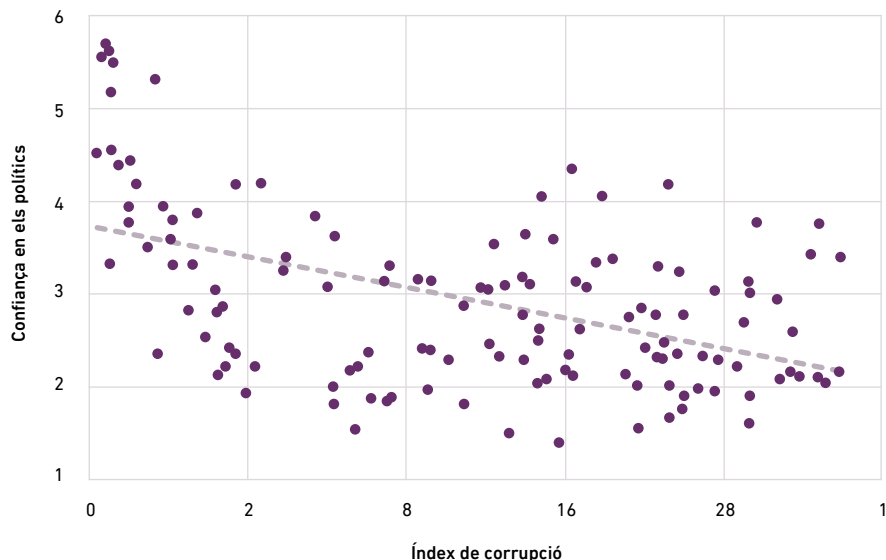
confiança mitjana en els polítics durant el període 2010-2014. Tal com les dades indiquen, Catalunya no és el territori que registra una confiança mitjana menor, tot i que se situa a la cua conjuntament amb Eslovènia, Portugal, Bulgària, Croàcia i Grècia, un dels grans afectats de la crisi econòmica del 2008. En canvi, a dalt de tot s'hi situa Suïssa i els països escandinaus —Noruega, els Països Baixos, Dinamarca, Suècia, Finlàndia... Just darrere d'aquest

L'evidència empírica indica l'existència de tres o quatre blocs de països europeus en relació a la confiança democràtica: els estats nòrdics i escandinaus, els de l'Europa central, els del sud, i els de l'est

Gràfic 5

Relació entre confiança en els polítics i índex de corrupció a diferents països del món, 2013-2017

Font: Quality of Government Institute, The Quality of Government Dataset.

bloc n'hi trobem un altre format per estats de l'Europa continental i anglosaxona.

Si focalitzem l'atenció en la confiança en els partits polítics, la tendència és molt similar, tal com il·lustra el gràfic 4. És a dir, els països del nord d'Europa se situen en primera posició, seguits dels de l'Europa

central i, tancant la llista, els de l'est i el sud d'Europa.

Què explica això a nivell agregat?

L'evidència empírica sembla indicar l'existència de tres o quatre blocs de països europeus en relació a la confiança democràtica, formats, per

aquest ordre, pels estats nòrdics i escandinaus, els de l'Europa central, els del sud, i els de l'est. Què explica aquest patró? Sens dubte, els factors poden ser diversos i se n'han assenyalat d'agregats i d'individuals. A continuació exploraré la relació entre la confiança democràtica i alguns indicadors que la literatura prèvia ha apuntat com a rellevants.

El gràfic 5 mostra la relació entre la confiança en els polítics i un índex de corrupció creat per l'institut Quality of Government.⁸ Cada punt del gràfic correspon a un país i la línia sobreposada identifica la tendència entre ambdós indicadors. En relació a l'índex de corrupció, com més proper a 1, més corrupte és un país. Per últim, és important indicar que només s'inclouen països que són considerats democràtics.

Tal com s'observa en el gràfic, hi ha una relació negativa entre ambdós indicadors. És a dir, en aquells països on la corrupció és més elevada,

⁸ L'índex de corrupció té en compte diferents dimensions, bàsicament la corrupció en el sector públic i la corrupció legislativa, executiva i judicial. DAHLBERG, HÖLMBERG, RÖTHSTEIN, KHOMENKO i SVENSSON, *The Quality of Government Basic Dataset*.

A més corrupció, menys confiança política; però la corrupció no és l'únic ingredient que ens ajuda a entendre la confiança

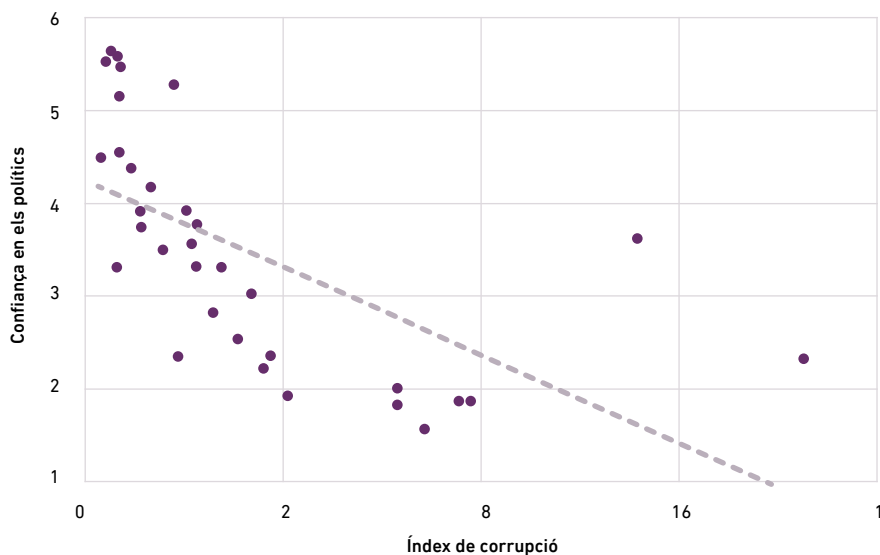
la confiança política és més baixa, i viceversa. En termes estadístics, per cada punt d'augment de la corrupció, la confiança en la política baixa mig punt.

Tanmateix, el gràfic 5 té en compte països amb diferents nivells de desenvolupament econòmic i social. Quan focalitzem l'anàlisi en els països de l'OCDE, la relació observada és encara més intensa —veure gràfic 6. Així mateix, tal com mostra la part esquerra del gràfic, la relació no és del tot lineal: hi ha un grapat de països que obtenen una puntuació similar —i baixa— en l'índex de corrupció, però que obtenen valors de confiança política diferents. Aquest patró suggereix que la corrupció no és l'únic ingredient que ens ajuda a entendre la confiança política.

Precisament, un altre factor que s'ha apuntat és l'estat de l'economia. El mecanisme explicatiu que s'ha suggerit afirma que, si bé les qüestions institucionals poden tenir un efecte negatiu sobre la confiança política, l'estat de l'economia ajuda a moderar aquest efecte. És a dir, l'economia, si té una tendència

Gràfic 6

Relació entre confiança en els polítics i índex de corrupció als països de l'OCDE, 2013-2017

Font: Quality of Government Institute, The Quality of Government Dataset.

positiva, ajuda a «tapar» els potencials efectes negatius de la resta de factors.

Explorem-ho. El gràfic 7 il·lustra la relació entre la confiança en els polítics i el creixement del PIB en els diferents països de l'OCDE.⁹ La ten-

dència és lleugerament positiva. Dit d'una altra manera, quan el PIB creix, la confiança política va lleugerament a l'alça. No obstant això, la relació no és molt forta i, de fet, quan s'utilitzen altres indicadors com el PIB per capita, la covariació entre tots dos

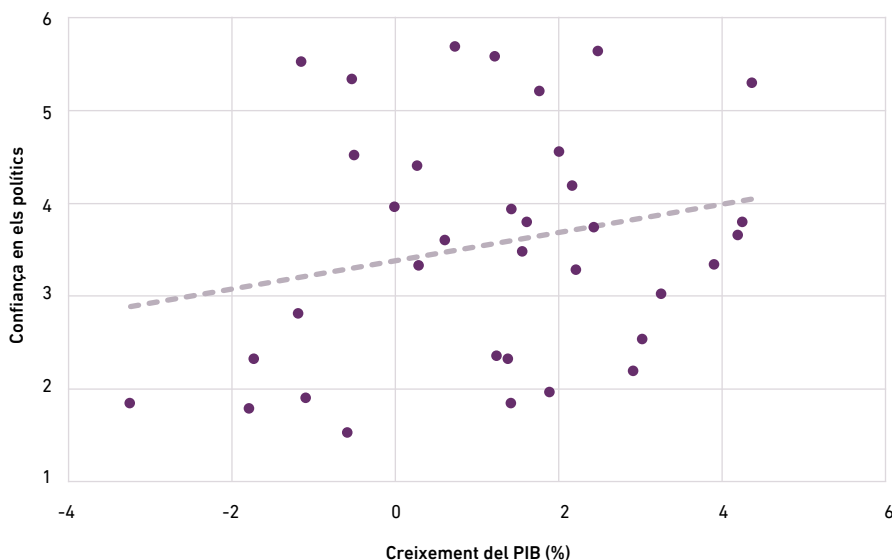
9 S'il·lustra només un període, però si s'agafen

diferents anys o la mitjana d'algun període concret la relació és la mateixa.

Quan el Producte Interior Brut creix, la confiança política va lleugerament a l'alça. No obstant això, la relació entre ambdues variables no és molt forta

Gràfic 7

Relació entre confiança en els polítics i creixement del PIB als països de l'OCDE, 2012-2015

Font: Quality of Government Institute, The Quality of Government Dataset.

indicadors es torna més feble o fins i tot desapareix.

Una altra manera d'enfocar-ho és fixant-nos en la relació entre la confiança política i la desigualtat econòmica. En els darrers anys, la desigualtat ha crescut de forma important, la qual cosa pot haver tingut efectes negatius en la confiança democràtica.

En entorns d'alta desigualtat, les polítiques públiques poden dissenyar-se només per una minoria, la més influent i ben posicionada políticament i econòmicament, alienant als que tenen menys recursos.

Aquesta intuïció sembla confirmar-se en vista del patró agregat que s'observa en el gràfic 8. La relació entre

la confiança democràtica i l'índex de Gini —la forma més habitual de mesurar la desigualtat— és negativa. Dit d'una altra manera, aquells països menys desiguals tenen una confiança política més elevada.

Per últim, fem un cop d'ull a la relació entre la confiança política i la despesa social. En aquest cas, s'utilitza un índex de despesa social que té en compte diferents àmbits, de l'educació, a la sanitat o la cura de la gent gran. El gràfic 9 en mostra la relació. La relació és clarament positiva i forta: quan augmenta la despesa social, la confiança en la política també ho fa.

Amb tot —i tècniques estadístiques més sofisticades ho confirmen—, quan tenim en compte tots els factors en un mateix model, la confiança política sembla variar entre països en funció, en primera instància, de la despesa social i la desigualtat i, en segona instància, de la corrupció.

Què explica això a nivell individual?

Per intentar indagar més en aquests patrons agregats, és bo saber quin

Les dades indiquen que aquells països menys desiguals tenen una confiança política més elevada. Així mateix, quan augmenta la despesa social, la confiança en la política també ho fa

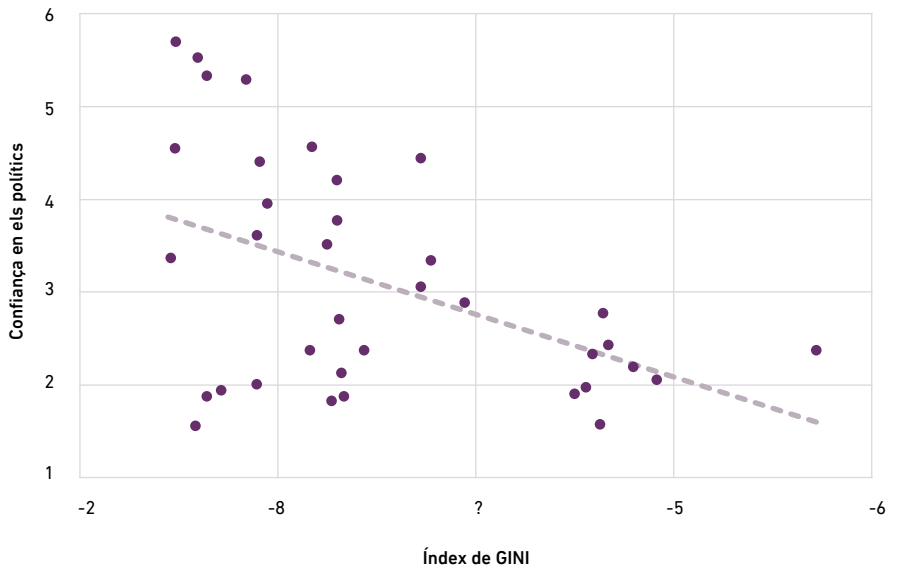
perfil de ciutadans o ciutadanes tenen una confiança democràtica més baixa. Una anàlisi estadística dels països europeus ens indica que hi ha un grapat de variables individuals que ens expliquen la baixa confiança política. N'hi ha dues en particular que tenen un efecte important. Aquestes són l'edat i la ideologia.

Per il·lustrar la magnitud de l'efecte, he realitzat diferents models estadístics en els quals la confiança en els partits polítics és la variable a explicar i com a variable explicatives hi he inclòs diferents factors socio-demogràfics i d'actitud que poden afectar la relació.¹⁰ En aquest cas, s'estudien tots els països europeus inclosos en l'Enquesta Social Europea. La variable confiança en els partits polítics oscil·la entre 0, «No hi confio en absolut», a 10, «Hi confio plenament». Els gràfics 10 i 11 mostren la confiança predita quan es varia l'edat o la ideologia. La

¹⁰ En termes estadístics, s'ha realitzat una regressió amb mínims quadrats ordinaris amb efectes fixos per país en què la confiança era la variable dependent, mentre que les independents eren edat, ideologia, gènere, classe social, ingressos mensuals, afinitat política i vot al partit del govern o de l'oposició. Els efectes predits il·lustrats es basen en modificar la variable d'interès i mantenir la resta a la seva mitjana.

Gràfic 8

Relació entre confiança en els polítics i l'Índex de Gini als països de l'OCDE, 2012-2015

Font: Quality of Government Institute, The Quality of Government Dataset.

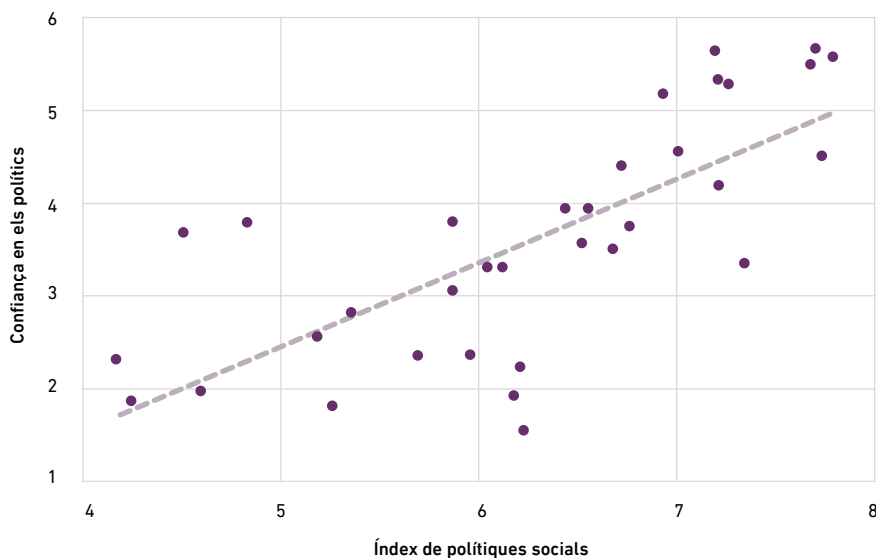
banda grisa il·lustra la incertesa associada amb aquesta predicció. Dit d'una altra manera, aquests models comparen la confiança en la política que tenen persones que són similars en diferents qüestions —gènere, ingressos, lloc de residència...—, però que només varien en la seva posició ideològica —gràfic 10— o edat —gràfic 11.

El gràfic 10 mostra la relació predita entre la ideologia i la confiança en els partits polítics. Tal com s'observa, la confiança política és sistemàticament més alta entre les persones de dretes que les d'esquerres. De fet, si féssim la simulació de convertir una persona de centre-esquerra en una de centre-dreta —de nou, mantenint constant tota la

Difícilment s'eliminarà, en els sistemes actuals, una bossa de ciutadanes i ciutadans que desconfien del sistema. La pròpia dinàmica política ho comporta

Gràfic 9

Relació entre confiança en els polítics i les polítiques socials als països de l'OCDE, 2012-2015

Font: Quality of Government Institute, The Quality of Government Dataset.

resta de característiques sociodemogràfiques i polítiques—, la seva confiança en la política cauria 0,3 punts.

Quant a l'edat, la relació que emergeix dels models estadístics és quadràtica —gràfic 11. És a dir, la confiança en els partits polítics parteix, de mitjana, d'un valor de 4

i disminueix en el tram que va fins als 45-50 anys. A partir d'aquí la confiança en el sistema polític torna a pujar, i mica en mica assoleix els seus valors màxims. En certa manera aquests resultats contradiuen la idea popular segons la qual els joves són el grup més insatisfet i desconfiat vers la política. Al contrari, és el grup dels adults el que reporta un

grau de confiança política més baixa. Això es pot deure al fet que les persones joves estan més mal informades i interessades en política o que les persones adultes són les que, per una raó o altra —fills, malalties, relació amb l'administració...—, tenen un contacte més directe amb el món polític. Tanmateix, es tracta d'un resultat que convida a revisar la idea que l'únic èmfasi per arreglar els problemes democràtics de la nostra societat s'ha de posar en les noves generacions. Si només fem això, estariem deixant de banda un segment d'edat, el més nombrós, amb una confiança política substancialment més baixa.

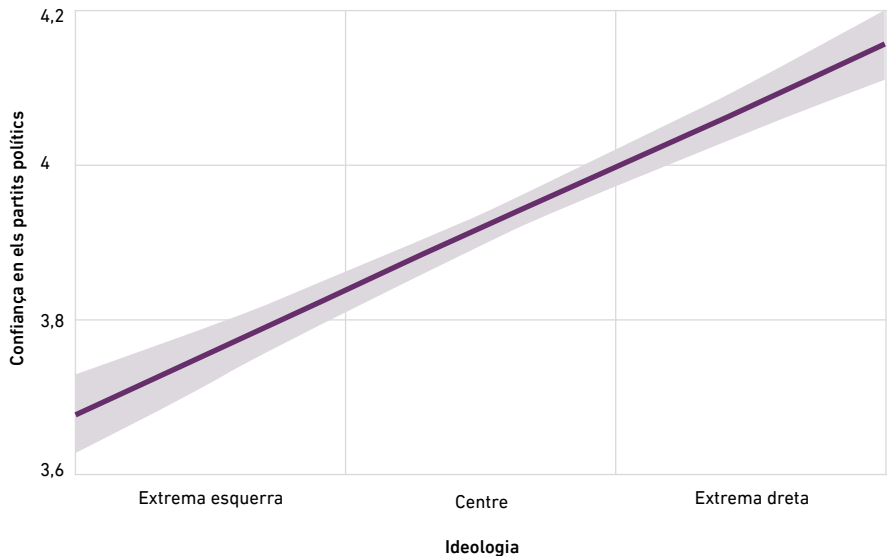
Quin model de confiança democràtica volem?

En les línies anteriors he intentat posar de relleu la importància de la confiança vertical pel funcionament de la democràcia, i com les teories democràtiques actuals han errat en el fet que la confiança no ha seguit un procés creixent i positiu. Al contrari, en els darrers anys hem observat com la confiança política i democràtica s'ha erosionat.

El grup de països amb una confiança més elevada són aquells que tenen menys corrupció, són menys desiguals i, sobretot, tenen una despesa social més elevada

Gràfic 10

Relació entre la ideologia en la confiança en els partits polítics (valors predits), 2002-2014

Font: European Social Survey ERIC, Enquesta Social Europea (2002-2014).

En vista d'aquest procés, i de les dades i l'experiència de la que disposem en les darreres dècades, cal reconèixer una cosa d'entrada: difícilment s'eliminarà, en els sistemes actuals, una bossa de ciutadanes i ciutadans que desconfien del sistema. La pròpia dinàmica política ho comporta. La incapacitat de molts ciutadans de seguir el món polític posa en tensió el sistema. A més, quan el govern recau en un partit d'ideologia oposada, les valoracions que se'n fan inevitablement passaran per les ulleres ideològiques de cadascú, la qual cosa implica que es valoraran de forma més negativa. En una democràcia, ser el perdedor, o el guanyador, importa.

Tot i aquest equilibri agonístic, això no significa que els entorns amb menys confiança respecte la política i la democràcia, com el nostre, no puguin aprendre dels sistemes que funcionen millor. En vista de les dades que s'han analitzat anteriorment, es poden arribar a dues grans conclusions.

En primer lloc, el grup de països amb una confiança més elevada són

aquells que tenen menys corrupció, són menys desiguals i, sobretot, tenen una despesa social més elevada. Les dades assenyalen, per tant, que un camí important per aconseguir la confiança en les institucions és el de la cohesió i el progrés social, dues qüestions fortament associades amb tenir una classe mitjana forta i una classe baixa socialment ben tractada.

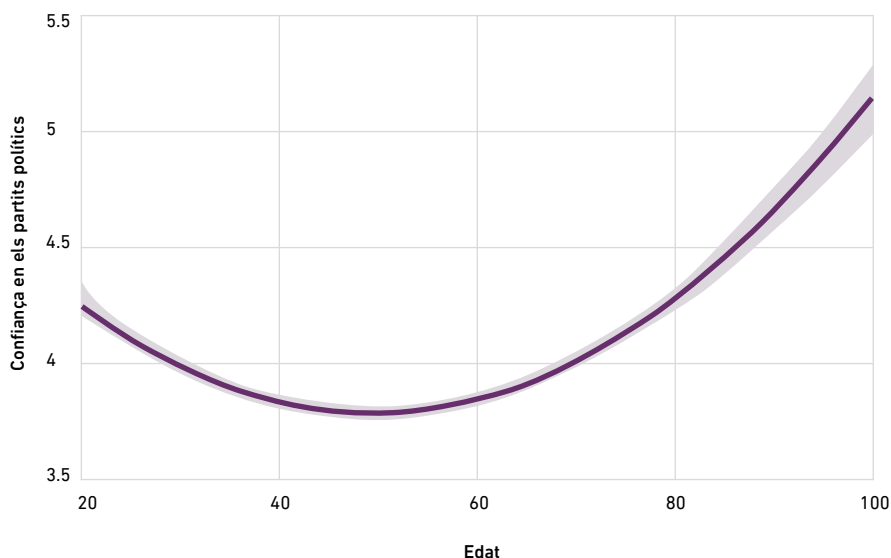
da. Aquests factors, més que d'altres esmentats sovint, com la corrupció, expliquen bona part de les diferències en confiança democràtica entre països.

En segon lloc, l'anàlisi d'enquestes ens indica que la confiança democràtica és sistemàticament més baixa entre les persones d'edat mitjana

Contràriament al que sovint es pensa, la confiança democràtica és sistemàticament més baixa entre les persones d'edat mitjana i les persones d'esquerres

Gràfic 11

L'efecte de l'edat en la confiança en els partits polítics (valors predits), 2002-2014

Font: European Social Survey ERIC, Enquesta Social Europea. (2002-2014).

i les persones d'esquerres. Una evidència que trenca amb la idea que són els joves i les persones d'extrema dreta les més insatisfetes amb la democràcia.

Amb tot, és cert que la confiança en el funcionament del sistema democràtic és, en part, conjuntural. El fet que no es castiguin —o premiïn— els

polítics o que la ciutadania no sigui capaç, tot sovint, de seguir com cal tota la complexitat del món polític, genera distorsions en el funcionament òptim del sistema. Tot i això, l'evidència comparada també ens indica que certes polítiques públiques, sobretot aquelles destinades a assolir una major cohesió social, tenen un impacte clar en el grau de

confiança que la ciutadania té vers el sistema. En el fons, per tant, la confiança democràtica s'ha de recuperar (o consolidar) seguint una vella recepta, tan fàcil de dir com difícil d'implementar: governant bé, per a tothom i, sobretot, per aquells que més ho necessiten. ■

■ Bibliografia

ACHEN, Christopher H i BARTELS, Larry M. *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*. Princeton University Press, 2016.

ARMINGEON, Klaus i GUTHMANN, Kai. «Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007–2011». A *European Journal of Political Research*, núm. 53 (3), p. 423-442, 2013.

CEO. *Baròmetres d'Opinió Política* [en línia]. De juliol de 2006 a març de 2017. Disponibles a: <www.ceo.gencat.cat>.

DAHLBERG, Stefan, HOLMBERG, Sören, ROTHSTEIN, Bo, KHOMENKO, Anna i SVENSSON, Richard. *The Quality of Government Basic Dataset* [en línia]. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute, 2017. Disponible a <www.qog.pol.gu.se>

EES ERIC. *Enquesta Social Europea* [en línia]. Disponible a <www.europeansocialsurvey.org>.

MONTERO, Jose R, GUNTHER, Richerd i TORCAL, Mariano. «Actitudes hacia la democracia en España: legitimidad, descontento y desafección». A *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 83, p. 9-49, 1999.

PRZEWORSKI, Adam. «Minimalist Conception of Democracy: A Defense». A DAHL, Robert, SHAPIRO, Ian, i CHEIBUB, Jose A. *The Democracy Sourcebook*, Londres: The MIT Press, p. 12-18, 2003.

PUTNAM, Robert. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Nova Jersey: Princeton University Press, 1993.

QOG Institute. *The Quality of Government Dataset* [en línia]. Disponible a <qog.pol.gu.se/data>.

SCHUMPETER, Joseph. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. Nova York: Harper & Brothers, 1942.

THOMSON, Robert, ROYED, Terry, NAURIN, Elin, ARTÉS, Joaquin, COSTELLO, Rory, ENNSER-JEDENASTIK, Lauren, FERGUSON, Mark, KOSTADINOVA, Petia, MOURY, Catherine, PÉTRY, François i PRAPROTNIK, Katrin. «The Fulfillment of Parties' Election Pledges: A Comparative Study on the Impact of Power Sharing». A *American Journal of Political Science*, núm. 61 (3), p. 527-542, 2017.

ZMERLI, Sonja, i VAN DER MEER, Tom. *Handbook on Political Trust*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017.